

БАПТИСТСЬКІ ПРИНЦИПИ: історія і актуальність

Анотація: Тема про баптистські принципи на сьогоднішній день залишається малодослідженою. Незважаючи на те, що багато хто чув в українській євангельській спільноті про ці принципи, не так просто знайти джерела про них. Коли мова заходить про баптистські принципи, не виключено, що частіше згадується брошура Я. Вінса. Разом з тим все починає ускладнюватися, коли хтось з віруючих бажає отримати відповіді на наступні запитання: за якою причиною виникли баптистські принципи? Коли вони з'явилися? В чому суть баптистських принципів? Чому вони різні між собою? Чому мало досліджень про баптистські принципи? Чому вони рідко стають темою для дискусій на конференціях? Всі ці запитання можна підвести до головної проблематики: баптистські принципи яку практичну цінність мають або можуть мати в наш час? Також ці запитання є стимулами, щоб з'явилися нові дослідницькі проекти за вказаною темою. Стаття не претендує на вичерпний виклад матеріалу. Водночас вона є запрошенням до діалогу про баптистські принципи.

Ключові слова: баптистські принципи, спільнота, спільнотність, євангельські християни-баптисти, сповідання віри, богослов'я.

Title: "Baptist Principles: History and Relevance".

Abstract: The topic of Baptist principles remains largely unexplored today. Although many in the Ukrainian evangelical community have heard about these principles, it is not easy to find sources about them. When it comes to Baptist principles, it is likely that Y. Vins's brochure will be mentioned most often. However, things start to get complicated when a believer wants answers to the following questions: Why did Baptist principles arise? When did they appear? What is the essence of Baptist principles? Why are they different from each other? Why is there little research on Baptist principles? Why are they rarely discussed at conferences? All these questions can be reduced to the main issue: what practical value do Baptist principles have or can they have in our time? These questions also stimulate new research projects on this topic. This article does not claim to be an exhaustive presentation of the material. At the same time, it is an invitation to dialogue about Baptist principles.

Keywords: Baptist principles, community, Evangelical Christians-Baptists, confession of faith, theology.

Ігор Олександрович Григор'єв, бакалавр богослов'я (Київська богословська семінарія, 2010 р.), магістр мистецтв біблійних досліджень (Біблійна семінарія благодаті, м. Київ, 2022 р.), секретар редколегії богословського журналу «Штудії», викладач Київської богословської семінарії. (Україна).

Вступ

2009 р. євангельсько-баптистська спільнота в Україні відзначила 400-річчя світового баптизму. Відбулося немало заходів, з яких можна, на наш погляд, виділити два як основні. 26-28 серпня 2009 р. у Києві відбулася загальнослов'янська конференція євангельських християн-баптистів, на яку зібралися представники більш ніж двадцяти баптистських союзів з Європи, Азії, Північної Америки та Австралії. В ході конференції учасники підтвердили актуальність дев'яти баптистських принципів. А саме:

1. Біблія – єдиний і непогрішний авторитет у справах віри та практичного життя.
2. Спасіння – це Божий дар, доступний кожному. Воно здобувається по благодаті через особисте покаяння і віру в Ісуса Христа.
3. Церква – це зібрання духовно відроджених людей.
4. Проповідь Євангелія про Ісуса Христа є найважливішим покликанням Церкви на землі.
5. Загальне священство та рівноправність усіх членів помісних церков.
6. Хрещення і Вечеря Господня – дві заповіді Господні, що надаються лише людям, які народжені згори.
7. Автономія та незалежність кожної помісної церкви у духовних та практичних питаннях.
8. Релігійна свобода всім. Особисте та вільне обрання своєї віри.
9. Відокремлення церкви від держави – невтручання держави у справи церкви та неучасть церкви у державному управлінні.¹

17-18 вересня 2009 р. в Одесі пройшла науково-практична конференція «400-річчя баптизму і принцип свободи совісті: історичний, богословський та соціокультурний контекст». Ця конференція була організована спільними зусиллями Асоціації «Духовне відродження», Державного комітету України зі справ національностей і релігій, Одеської богословської семінарії, Одеського обласного відділення Української асоціації релігієзнавців і Першої Одеської церкви євангельських християн-баптистів. Форум зібрав представників академічного релігієзнавства і викладачів богословських вишів. Головні теми, що розглядалися в світлі баптистського принципу про свободу совісті були:

¹ М. Дидковская, «Общеславянская конференция служителей», *Евангельская нива* 4 (2009), 22-23.

1. Питання про свободу совісті в світлі історичного розвитку баптизму.
2. Свобода совісті в українському політико-правовому контексті.
3. Богословське осмислення принципу свободи совісті.
4. Соціокультурний вимір принципу свободи совісті.²

Таким чином, на цих конференціях були актуалізовані баптистські принципи, а один з них розглянуто детально. Все це вказує на те, що баптистські принципи є історичним «мостом» між минулим часом і сьогоденням, як в загальній історії баптизму, так і в богослов'ї. Водночас слід визнати, що все це відбулося під час святкування 400-річчя світового баптизму. Після 2009 р. заходів, що популяризували баптистські принципи в Україні не відбулися. Теж саме можна казати і про період незалежної України до 2009 р. Тому, як нам здається, популяризацію баптистських принципів у 2009 р. треба розглядати як історичну спадщину баптизму, подібно до того, як у 2017 р. розглядали п'ять відомих слоганів Реформації: «Тільки Писання», «Тільки віра», «Тільки Христос», «Тільки благодать» і «Тільки Богові слава».

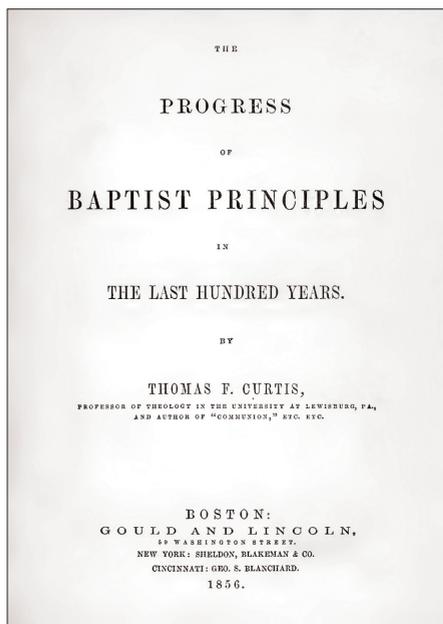
Попри відсутність явної зацікавленості у баптистських принципах в цій статті ми маємо бажання поставити наступні запитання: яку практичну цінність мають або можуть мати баптистські принципи в наш час? Чи може стислий огляд дослідження про причини появи баптистських принципів сприяти розумінню відповіді на поставлене запитання? Чи може стислий аналіз причин популяризації баптистських принципів у 20 ст. в євангельсько-баптистській спільноті допомогти розібратися в цьому?

Тому, враховуючи ці запитання, в цьому дослідженні поставлені наступні цілі – 1) висвітлити ступінь вивченості проблеми, 2) дослідити причину появи баптистських принципів, 3) проаналізувати причини популяризації баптистських принципів в євангельсько-баптистській спільноті в 20 ст., 4) запропонувати пропозицію цінності баптистських принципів для сьогодення і окреслити її практичне застосування.

182 СТУПІНЬ ВИВЧЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ

Однією з ранніх фундаментальних праць про баптистські принципи, що була виявлена під час написання цієї статті, – це дослідження Томаса Куртиса «Розвиток баптистських принципів за останні

² 400-летие баптизма и принцип свободы совести: исторический, богословский и социокультурный контекст. Сборник докладов. Сост. А. Гейченко, (Одесса: 2010), 5-8.

сто років» («The Progress of Baptist principles is the last hundred years»). Т. Куртис надрукував свою книгу в 1856 р. На той час він працював професором теології в університеті міста Льюїсбург штату Пенсільванія (США). Дослідження має більш 400 сторінок.³ Наскільки нам відомо євангельські християни-баптисти ніколи не користувалися такого рівня роботами. Баптистські принципи з короткими коментарями – це найкращий варіант, що був в обігу в усі часи.

Авторами або упорядниками коментарів були пастор Фриман (1907 р.),⁴ В. Павлов (1911 р.),⁵

Я. Вінс (1924 р.),⁶ Р. Визу (1956 р.),⁷ А. Міцкевич (1966 р.),⁸ невідомий автор (скоріш за все, Г. Крючков) (1970 р.),⁹ Г. Торбет (1996 р.),¹⁰ С. Савинський (2004 р.)¹¹ тощо. Окремо треба згадати невелике дослідження про баптистські принципи С. Саннікова.¹² В контексті висвіт-

³ T. Curtis, *The Progress of Baptist principles is the last hundred years* (Boston: Gould and Lincoln; New York: Sheldon, Blakeman & CO; Cincinnati: GEO. S. Blanchard, 1856).

⁴ В. Иванов. Д. Мазаев. *Всемирный конгресс баптистов в Лондоне в 1905 году*. Часть 1 (Ростов на Дону: Типография Ф. Павлова и Ко, 1907), 43-57.

⁵ В. П. (Инициалы), «Правда о баптистах: очерк истории, церковного устройства и принципов баптистских общин», *Баптист* 46 (1911), 362-363.

⁶ *Наши баптистские принципы*, сост. Я. Я. Винс (Харбин: Типо-Литография и Цинкография Л. М. Абрамовича, 1924).

⁷ А. Сильдос, «Празднование Воскресенья Всемирного Союза баптистов в Таллине», *Братский вестник* 3-4 (1956), 55-56.

⁸ А. Мицкевич, «Основные принципы евангельских христиан-баптистов», *Братский вестник* 1 (1966), 44-55.

⁹ Н. А., «Основные принципы евангельских христиан-баптистов», *Вестник спасения* 3 (1970), 2-18.

¹⁰ *История баптизма*, сост. С. Санников (Одесса: Богомыслие, 1996), 12-30.

¹¹ С. Савинский, «О баптистском наследии», *Гость* 1 (2004), 6-7; 2 (2004), 6-7.

¹² С. Санников, «История и анализ баптистских принципов в свете категории свободы совести», *400-летие баптизма и принцип свободы совести: исторический, богословский и социокультурный контекст*, 77-89.

лення цієї проблематики хочемо донести думку, що євангельсько-баптистська спільнота не мала розуміння про те, як і чому сформувалися та розвивалися баптистські принципи.

Історично склалося так, що євангельсько-баптистська спільнота до періоду незалежної України не мала своїх вищих навчальних закладів. Біблійні курси були. Деякі баптисти з 1908 по 1912 рр. навчалися в семінарії німців-баптистів у польському місті Лодзі.¹³ Але своїх семінарій не було. Водночас слід зауважити, що керівництво баптистів намагалось сприяти появі таких семінарій чи університетів. Зокрема, на з'їзді баптистів у 1909 р. було вирішено заснувати семінарію в Москві.¹⁴ Навіть почали збирати на неї гроші.¹⁵ Але проєкт, на жаль, не здійснився. 1926 р. був прийнятий Статут Федеративного союзу баптистів. Згідно з п. 2 цього Статуту була передбачена не тільки наявність біблійних та регентських курсів, але і відкриття з дозволу влади вищих духовних навчальних закладів.¹⁶ Разом з тим держава так і не дала «зелене світло» євангельсько-баптистській спільноті для відкриття вишів.

Показовою є статистика освіченості пресвітерського корпусу євангельських християн-баптистів в Україні станом на 1 січня 1961 р. На обліку в реєстрованих церквах було 1242 служителів ЄХБ, з яких світську вищу освіту мали 2 особи, середню – 26 осіб, початкову – 1214 осіб. Духовної вищої освіти ніхто не мав, середню – 4 особи, початкову – 91 людина, решта 1147 не мали жодної спеціальної духовної підготовки. 1066 служителів були рядовими пресвітерами, з яких 698 постійно працювало на виробництві, в колгоспах і різних установах. 762 служителів, з 1242-х, люди похилого віку – більш ніж 60 років. Лише 57 пресвітерів були віком до 40 років. Ці статистичні дані наводить Уповноважений Ради в справах релігійних культів при РМ СРСР по Українській РСР К. Полонник у своєму звіті за 1960 р.¹⁷

Ця статистика об'єктивно свідчить про відсутність у пресвітерів не тільки духовної освіти, але і світської та показує про завантаженість на виробництві чи в колгоспах тощо. До речі, ця статистика є об'єк-

¹³ Ю. Решетніков, «Короткий огляд історії розвитку євангельсько-баптистської освіти», *Євангельська нива* 4 (2001), 40-41.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Н. А., «Пожертвования на семинарию», *Баптист* 24 (1910), 183.

¹⁶ «Устав Федеративного союза баптистов СССР (ФСБ СССР)», *26-ой Всесоюзный съезд баптистов СССР: протоколы и материалы* (Москва: Издание Федеративного союза баптистов СССР в лице Н. В. Одинцова, 1927), 94.

¹⁷ «Отчёт о работе Уполномоченного СДРК при СМ УССР за 1960 год», ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 24. С. 5297. А. 53.

тивним показником для євангельсько-баптистської спільноти всього Радянського Союзу.

Зауважимо, що в кінці 1950-х рр. в УРСР налічувалось 75% релігійних громад ЄХБ від загальної кількості всіх громад на території СРСР. Ці дані підтверджуються як публікацією у журналі «Братский вестник»,¹⁸ так і текстом доповіді КДБ при РМ УРСР за 1959 р.¹⁹

В контексті висвітлення цієї проблематики слід наголосити, що євангельсько-баптистська спільнота в радянський період після Другої світової війни не мала свого академічного «прошарку» або він був занадто незначним. Не було тих, хто міг би писати наукові роботи у вигляді богословських статей чи дисертацій. Зокрема, не було досліджень, в яких було б надане роз'яснення про цінність баптистських принципів.

Період незалежної України не виявився «проривним» щодо проєктів про баптистські принципи. В процесі нашого дослідження ми не виявили наукових праць з цієї проблематики у вигляді наукових статей, монографій чи дисертацій. Баптистські принципи не викликали зацікавленості з боку академічної спільноти (світської та конфесійної). Також слід зазначити, що євангельсько-баптистська спільнота в Україні по сьогоднішній день не має досліджень про загальну історію баптистських принципів.

Попри це варто наголосити, що баптистські принципи є складовою частиною богослов'я баптизму. Британські баптистські теологи Б. Хеймс, Р. Гулдбурн та Е. Кросс – автори книги «Бути церквою: переосмислення баптистської ідентичності» – звертають увагу, що баптисти в богослов'ї здебільшого акцентують розуміння церкви як покликаний і зібраний народ Божий.²⁰ При цьому автори критично зауважують:

«Якщо таким є важливе розуміння церкви – покликаних та зібраних заради Божого задуму – то починати треба не з церкви, а з Бога. Хто цей Бог, який закликає і рятує, який має Свій задум для людини? Якщо церква, у певному ключовому розумінні, є народом Божим, хто такий Бог?».²¹

¹⁸ Н. П. К. (Инициалы), «Празднование 90-летнего юбилея русского евангельско-баптистского движения», *Братский вестник* 1 (1958), 28.

¹⁹ «Доклад о состоянии агентурно-оперативной работы в органах КГБ при СМ УССР по церковно-сектантской линии и дальнейших мерах по пресечению подрывной деятельности антисоветского элемента из числа духовенства, церковников и сектантов», ГДА СБУ. Ф. 1. Оп. 1. С. 1104. А. 138.

²⁰ Б. Хеймс, Р. Гулдбурн та Е. Кросс, *Бути церквою: переосмислення баптистської ідентичності* (Київ: Дух і літера, 2024), 23.

²¹ Там само.

В світлі цього твердження, якщо розглянути баптистські принципи, зокрема їх найвідоміше в євангельсько-баптистській спільноті формулювання за авторством Я. Вінса, то п'ять принципів з семи дійсно торкаються суто еклезіологічних питань.²² В світлі цього хочемо акцентувати, що баптистські принципи не відображають вповні теологічний портрет євангельсько-баптистської спільноти.

Тож підсумуємо: ступінь вивченості проблеми об'єктивно підтверджує наявність лакуни в знаннях і доводить актуальність обраної теми дослідження. Також варто враховувати, що, з одного боку, маємо баптистські принципи, з іншого боку, є складність практичного застосування цих принципів в наш час.

ПРИЧИНА ПОЯВИ БАПТИСТСЬКИХ ПРИНЦИПІВ

Хоча баптистські принципи набули поширення у дев'ятнадцятому столітті, за своєю формою і тими коментарями, які їх супроводжували, вони нагадують основні положення Шляйтхаймського сповідання віри (Швейцарія, 1527 р.). На наш погляд, Шляйтхаймське сповідання віри – це прототип баптистських принципів. Коротко розглянемо історію виникнення цього документа віри, щоб визначити очевидну причину появи баптистських принципів.

К. Гребель і Ф. Манц як лідери швейцарської реформації спочатку підтримували У. Цвінглі. Але одного разу їм та іншим християнам наказали охрестити своїх дітей і заборонили проводити біблійні навчальні курси. Незгодні з такими повеліннями вони зустрілися разом і вирішили охрещувати лише віруючих і продовжувати займатися проповідницькою діяльністю. 21 січня 1525 р. прийнято вважати днем заснування швейцарської Вільної церкви. Незабаром після цього К. Гребель і Ф. Манц, лідери реформаторського напрямку анабаптистського руху, через смерть зійшли зі «сцени» і рух очолив М. Заттлер. Саме він допоміг розкиданим по різних регіонах і часом розбіжним у поглядах віруючим укорінитися у вірі та практичному християнському житті. Як наслідок 1527 р. було засновано поселення в Шафхаузені, що отримало назву Шляйтхайм. На своїх зборах віруючі сформулювали та одноставно прийняли сім правил.²³

Правила не розкривали віру в Бога або як ця група християн бачить очима віри майбутнє людства. Сім правил торкалися особли-

²² *Наши баптистские принципы*, сост. Я. Я. Винс (Харбин: Типо-Литография и Цинкография Л. М. Абрамовича, 1924).

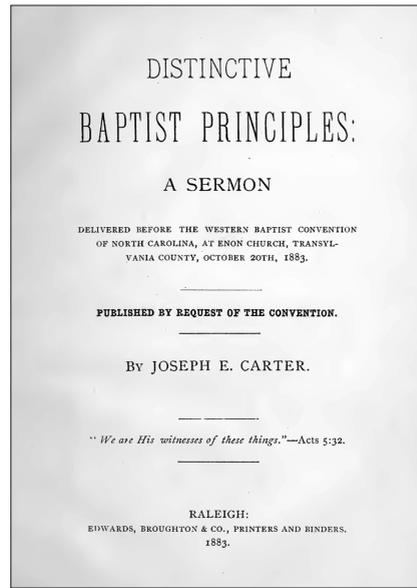
²³ J. Wenger, «Меннониты», *Теологический энциклопедический словарь*, ред. У. Элвелл (М.: Духовное возрождение, 2003), 667-669.

востей життя та практики спільноти, і зокрема пояснювали такі теми як хрещення, відлучення, хліболамання, відокремлення від зла, служителі, зброя та клятва.²⁴ Ці теми не були спонтанними. Вони окреслюють контури ідентичності спільноти у вигляді переконань віруючих, які відокремилися від тих, хто підтримував У. Цвінглі.

Як ми вже зазначали, їх зобов'язали охрестити своїх дітей. К. Гребель, Ф. Манц та інші не підкорилися цій вимозі. Тому природно, що перша стаття Шляйтхаймського сповідання віри починається саме з цієї теми:

1. Про хрещення ми погодилися про наступне: ХРЕЩЕННЯ надається всім тим, хто прийшов до покаяння і переродження свого життя. Тим, хто вірить у те, що їхні гріхи очищені Христом; всім тим, хто живе життям воскресіння Ісуса Христа і хоче бути похованим з Ним у смерті, щоб воскреснути з Ним; і всім тим, хто бажає прийняти таке хрещення і просить нас про це. Це виключає хрещення немовлят, вищу та головну папську гидоту. Про це ви маєте установлення та свідчення апостолів (Мт. 28, Мк. 16, Дії 2, 8, 16, 19). Цього ми хочемо дотримуватися у простоті, але твердо і впевнено.²⁵

Ми вважаємо, що за схожою моделлю формувалися і баптистські принципи. Сформульовані принципи не є ідентичними оскільки вони формувалися локально і певні акценти в принципах залежали від часу, конкретної місцевості та християнських груп, які жили в цій місцевості. Наприклад, Й. Картер так пише про ідентифікацію баптистів через принципи у 1883 р.: «Що ми маємо на увазі під відмінними баптистськими принципами? Ми маємо на увазі ті принципи релігійної віри, які відрізняли баптистів від усіх інших церковних конфесій минулих століть і які відрізняють їх тепер».²⁶

²⁴ Шляйтхаймское исповедание, <https://slavicbaptists.com/2014/07/11/шляйтхаймское-исповедание/> (18.03.2025).

²⁵ Там само.

²⁶ J. Carter, *Distinctive baptist principles: a sermon delivered before the Western Baptist Convention of North Carolina, at Enon church, Transylvania county, October 20th, 1883* (Raleigh: Edwards, Broughton & Co., 1883), 5.

Баптистський рух протягом декількох століть заявляв про себе як про окремий релігійний напрямок в більш широкій християнській спільноті. Це відбувалося через ствердження баптистських принципів-переконань. Загалом процес ідентифікації, зайняв декілька століть.

Водночас чи залишається ідентифікація баптистської конфесії через принципи все ще актуальною і в наш час? Як нам здається, ні. Принципи – це вже історія конфесії та історія розвитку частини баптистського богослов'я, які треба пам'ятати, шанувати і згадувати на великих ювілеях. Наприклад, як це було зроблено 2009 р. в Києві і Одесі. Але історія має нові «сторінки», а богослов'я – свій розвиток. Тому в світлі цього дослідження пропонуємо йти далі по історії баптистських принципів і зосередимося на 20 ст., щоб знайти цінність баптистських принципів в наш час.

ПРИЧИНИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ БАПТИСТСЬКИХ ПРИНЦИПІВ В ЄВАНГЕЛЬСЬКО-БАПТИСТСЬКІЙ СПІЛЬНОТІ В 20 СТ.

Ми припускаємо, що процес ідентифікації баптистської деномінації у всесвітньому масштабі був завершений у 1905 р. Саме створення інституту Всесвітнього альянсу баптистів поставив «крапку» в ідентифікації баптистів. Але чому почався новий локальний «виток» популяризації баптистських принципів? Розглянемо окремо два періоди – початок 20 ст. і 1960-ті рр.

Баптистські принципи на початку 20-го століття

Важливим в цьому сенсі видається збірка матеріалів Союзу баптистів, виданих до 1910 р. Саме в цих матеріалах можна побачити дві основні причини популяризації баптистських принципів в євангельсько-баптистській спільноті. Ми також спробуємо одночасно проаналізувати: чи є ці причини актуальними для сьогодення?

1908 р. у Берліні відбувся Перший європейський конгрес баптистів. Д. Кліффорд, голова Всесвітнього альянсу баптистів, у своїй промові презентував баптистські принципи. А саме:

- 1) Панування Христа,
- 2) Церква Божа складається виключно з відроджених людей,
- 3) Хрещення належить виключно віруючим людям та
- 4) Відокремлення церкви від держави.²⁷

²⁷ «Европейский конгресс баптистов в Берлине. Речь Д. Клиффорда», пер. В. Павлова, *Баптист* 12 (1908), 28.

Відразу після викладу цих принципів доповідач покликається на авторитетне твердження доктора теології Августуса Стронга. Д. Кліффорд зазначив у своїй промові наступне:

Доктор Стронг каже: «Баптисти перші в новітній час представляють приклад духовної церкви, організованої на зразок Нового Завіту, яка керується сама собою, незалежно від громадянської влади і у своїх двох установах висловлює спількування всіх віруючих з Христом у Його смерті та воскресінні».

Потім він пише про наше історичне і теперішнє ставлення до символів віри наступне:

Для нас корисно, що ми не маємо авторитетного сповідання віри, яке раз і назавжди визначило наше богослов'я. Це забезпечує нам свободу і право розвитку. Сповідання віри завжди є сповіданням відомого століття, відомої філософської школи, а Біблія належить багатьом століттям, містить багато філософій та цілей. Приймаючи її за авторитет, ми все ж таки утримуємо за собою обов'язок виносити з цієї скарбниці старе і нове. Баптистське богослов'я повинне все далі досліджувати істину, не повинно відставати від суспільної освіти і має бути прогресивним богослов'ям.²⁸

Якщо притримуватися традиційної дати початку баптизму (1609 р.), то промова Д. Кліффорда мала місце в 300 рік існування цієї деномінації. За три століття баптисти вже мали свої сповідання віри. Наприклад, до ранніх документів віри англійських баптистів відносяться: Сповідання Д. Сміта (1609 р.), Сповідання Т. Хелвиса (1611 р.), Перше Лондонське сповідання (1644 р.), Сповідання віри і практика тридцяти громад (1651 р.), Сомерсетське сповідання (1656 р.), Стандартне сповідання (1660 р.), Друге Лондонське сповідання (1677 р.), Ортодоксальний символ віри (1678 р.). Деякі з цих документів віри були складені загальними баптистами, а сповідання 1644, 1656 та 1677 рр. партикулярними баптистами.²⁹ Водночас для Д. Кліффорда в світлі всіх існуючих сповідань віри на той час важливо було донести слова А. Стронга: «Для нас корисно, що ми не маємо авторитетного сповідання віри». Чому?

Початок 20 ст. – це непростий час. За загальновідомими даними, по-перше, був вплив епохи Просвітництва на більш підозріле ставлення до традиції. По-друге, тоді були зростання впливу американ-

²⁸ Там само, 28.

²⁹ *История баптизма*, сост. С. В. Санников (Одесса: Богомыслие, 1996), 70-71.

ського баптизму і наявність гіпертрофованого значення індивіда і персональної свободи (сюди ж відноситься поняття «компетентності душі» у питаннях віри). По-третє, були присутніми антискараменталізм і антикредалізм як реакція на Оксфордський рух в Церкві Англії. Саме в цей час у світовій баптистській спільноті набувають популярності та авторитетності саме принципи, а не сповідання віри. Це період об'єднуючих процесів в протестантських деномінаціях, зокрема, в баптизмі. Д. Кліффорд у своїй промові приділяє велику увагу про це:

Наш час – це час братерства, союзів, обміну візитами видавництв газет, муніципальних органів влади, пасторів та вчителів релігії... Цей Конгрес вказує на те, що дух однастайності в нас... Те саме можна побачити серед усіх баптистів у всьому світі... Суперечки усунені. Єдність рухається вперед. Любов панує, баптисти – це одне, сильне; створюють, йдуть вперед від Атлантики до Тихого океану. Ці мільйони віруючих у Христа з'єднуються у братерство віри та служіння.³⁰

Таким чином, суто на підставі слів Д. Кліффорда можна зробити висновок, що баптистські принципи зі своєю універсальністю в глобальних контекстах більш підходили ніж сповідання віри з їх відмінними сотеріологічними акцентами та неоднаковими есхатологічними поглядами. Саме баптистські принципи мали об'єднуючий фактор в баптистській спільноті світового масштабу.

З іншого боку, керівництво Російського союзу баптистів через журнал «Баптист» намагалося донести цю інформацію до максимальної кількості віруючих. Іншими словами відбувалася політика спорідненості Російського союзу баптистів зі світовим баптизмом. Яскравим підтвердженням цієї політики також є присутність делегації з Російської імперії на Першому всесвітньому баптистському конгресі у Лондоні (1905 р.)³¹ і публікація матеріалів цього форуму (1907 р.). Зокрема, в цих матеріалах є проповідь пастора Фримана про баптистські принципи.³²

Отже, популяризація баптистських принципів в євангельсько-баптистській спільноті на початку 20 ст. відбувалася через дві основні причини – це глобалізація і спорідненість. Водночас, як нам здається, для двад-

³⁰ «Европейский конгресс баптистов в Берлине. Речь Д. Клиффорда», пер. В. Павлова, *Баптист* 12 (1908), 25-26.

³¹ В. Г. П. (Инициалы), «Впечатления от Всемирного конгресса христиан, называемых баптистами, в Лондоне», *Братский листок* 5 (1906), 28.

³² В. Иванов. Д. Мазаев. *Всемирный конгресс баптистов в Лондоне в 1905 году*. Часть 1 (Ростов на Дону: Типография Ф. Павлова и Ко, 1907), 43-57.

цять першого століття ці процеси не є настільки актуальними. Тому ми є свідками, що баптистські принципи не мають такої ступені популярності, яка була 100 років тому.

Баптистські принципи у 1960-ті рр.

1960-ті рр. – це час активного протистояння між двома великими баптистськими групами. Одна була під керівництвом Всесоюзної ради євангельських християн баптистів (ВРЄХБ), іншу очолювали Ініціативна група ЄХБ/Оргкомітет ЄХБ/Рада церков ЄХБ. В. Заватські, який досліджував цю проблематику, відзначив:

Огляд радянської євангелічної теології за допомогою стандартних богословських категорій спотворив би сутність та функцію цієї самої теології. Самі євангеліки є частиною так званої вільної церкви або церковного руху віруючих, який як і раніше більш важливим вважає вивчення Біблії, а не систематичного богослов'я. При формулюванні свого богослов'я євангелісти кажуть про важливість принципів.³³

В процесі дослідження було виявлено, що великі групи ЄХБ по-різному підходили до баптистських принципів. Головна мета використання принципів – це апеляція до них під час обопільного протистояння. Розглянемо як це відбувалося.

1963 р. пройшов довгоочікуваний з'їзд представників церков євангельських християн-баптистів (офіційного союзу) в Москві. А. Міцкевич зачитав делегатам з'їзду «Братське послання до всіх євангельських християн-баптистів, християн євангельської віри і менонітів», в якому знайшлося місце і для баптистських принципів:

У цьому посланні ми хочемо ще раз підтвердити наші основні євангельсько-баптистські принципи:

1. Ми глибоко віримо, що всі Книги Святого Письма богодухновенні (2 Петр. 1:21). Слово Боже є єдиним правилом і керівництвом у всіх питаннях нашої віри та життя.
2. Ми переконані, що Церква Христа повинна складатись виключно з відроджених людей. Отже, Церква повинна приймати звернених до Господа через випробування у вірі та їх оновленому житті.
3. Ми вважаємо, що помісна церква має право сама обирати своїх служителів.

³³ В. Заватски, *Евангелическое движение в СССР* (Москва: Московская типография № 2 РАН, 1995), 393-394.

4. На основі Слова Божого ми переконані в рівноправності всіх членів Церкви і що всі віруючі покликані бути «царственным священством» (1 Петр. 2:9).
5. Кожен член Церкви бере участь у служінні тим даром, який він отримав від Господа (1 Кор. 12:4).
6. Для керівництва і здійснення богослужінь Церква сама обирає служителів зі свого середовища – обдарованих і здібних, які можуть пасти стадо Боже: пресвітерів, дияконів та інших служителів Церкви.
7. Служителі Церкви займають у Церкві Божій керівне, але ніяк не панівне становище (1 Петр. 5:3; Мат. 20:25-27).³⁴

1964 р. керівництво опозиції ЄХБ на сторінках журналу «Вестник спасения» пропонує своїм послідовникам інший перелік семи баптистських принципів. Вони мали наступний вигляд:

1. Слово Боже є єдиним цілком достатнім і абсолютно авторитетним посібником для Церкви.
2. Проповідь Євангелії або свідчення про Христа є головним завданням і основним покликанням Церкви.
3. Незалежність (автономія) місцевої церкви.
4. Хрещення за вірою.
5. Духовне відродження членів.
6. Відокремлення церкви від держави.
7. Загальне священство віруючих (членів церкви).³⁵

Водночас наступного 1965 р. керівництво опозиції (Оргкомітету ЄХБ) висловлює претензії до ВРЄХБ за зміну баптистських принципів на з'їзді 1963 р. Представники Оргкомітету ЄХБ написали наступне:

На своєму брехливому з'їзді у жовтні 1963 р. ви навіть подбали про те, щоб мати можливість і надалі зберігати дружбу зі світом. Для цього ви пішли на підробку семи євангельсько-баптистських принципів, прийнятих нашим братством у всьому світі. Ви спотворили їх до невпізнання: і число сім зберегли, і три принципи видалили зовсім, причому видалили саме ті, які перешкождали вам грішити, це: 1. Незалежність (автономія) місцевої церкви; 2. Проповідь Євангелії або свідчення про Христа є головним завданням і основним покли-

³⁴ Р. К. (Инициалы), «Всесоюзный съезд евангельских христиан-баптистов в Москве, состоявшийся с 15 по 17 октября 1963 года», *Братский вестник* 6 (1963), 89.

³⁵ Н. А., «К читателям», *Вестник спасения* 2 (1964), 2.

канням церкви; 3. Відділення церкви від держави. Ви не побоялися навіть опублікувати спотворені вами принципи у своєму «Братському посланні» від 16 жовтня 1963 р. Запереченням євангельсько-баптистських принципів і прийняттям для себе нових, ви документально закріпили ваш розрив як з віровченням, так і з церквою євангельських християн-баптистів. Так виявляється шлях вашого повного, і до того ж свідомого, відступу від істини і втрати спасіння.³⁶

Якщо звернути увагу на баптистські принципи 1963 р., які керівництво ВРЄХБ презентувало через А. Мицкевича на з'їзді, то в них можна знайти певне нововведення. У другій частині другого принципу сказано: «Церква повинна приймати звернених до Господа через випробування у вірі та їх оновленому житті». Які джерела могли бути використані для формулювання цих слів? В яких документах йшла мова про випробування? В першу чергу – це §26 «Положення про Союз ЄХБ» (1960 р.): «Членами громад євангельських християн-баптистів можуть бути виключно особи, які досягли повнолітнього віку та пройшли випробувальний термін не менше двох-трьох років».³⁷ Більш детально про це написано в Інструктивному листі ст. пресвітерам ВРЄХБ, а саме у перших чотирьох пунктах в частині листа про «Прийом нових членів»:

1. Підхід до прийому нових членів ЄХБ має бути ретельнішим. З моменту подання заяви про прийом і до випробування має пройти не менше 2-3 років, щоб наші громади не засмічувалися куколем, як говорить Христос у своїй притчі про кукіль (Мв. 13:24-27). При прийомі кандидата в члени церкви ЄХБ йому необхідно прийти з одним із членів громади, який знає його життя та поведінку. Після закінчення виконавчого терміну та за допущення до хрещення список кандидатів на хрещення, погоджений зі ст. пресвітером, оголошується віруючим цієї громади, щоб отримати додаткові дані про того, хто вступає в громаду.
2. Випробування вступників до членів громади проводиться виконавчим органом, причому це робиться ретельно, щоб у громаду не увійшли також особи, які не гідні бути членами нашої церкви.
3. З гонитвою за кількістю віруючих у наших громадах має бути рішуче покінчено. Слід приділяти більше уваги вихованню

³⁶ Н. А., «Как вы отнеслись к решению церкви о вашем отлучении?», *Братский листок* 2-3 (1965), 5.

³⁷ А. Мицкевич, *История евангельских христиан-баптистов*, 329.

наших членів, тому пресвітери громади повинні суворо дотримуватись 2-3-річного стажу хрещених, а також віку, приймаючи в громаду людей, які лише дійсно утвердилися у вірі і добре випробувані. Заяви про вступ до членів громади від осіб, які навчаються або перебувають на військовій службі, не повинні взагалі прийматися до закінчення навчання або військової служби.

4. У разі недостатньої підготовленості того, хто подав заяву, а також у разі виявлення будь-яких відомостей, що його ганьблять, його прийом відкладається, незалежно від пройденого виконавчого строку.³⁸

Важливо зауважити про ці т.з. «норми про випробування». А. Міцкевич на початку 1960-х рр. доводив В. Рязанову, заступнику голови РСРК при РМ СРСР, що вони суперечать не тільки віровченню ЄХБ 1906 р., але і законодавству СРСР.³⁹ Таким чином, не входячи в деталі дорікання з боку Оргкомітету ЄХБ на адресу керівництва ВРЄХБ (1965 р.), можна погодитися в цілому, що вони в більшості не відповідали історичній спадщині. На з'їзді ЄХБ 1963 р. відбулося наступне: з одного боку, був прийнятий Статут про Союз ЄХБ, який відмінив Положення про Союз ЄХБ (1960 р.), з іншого боку, через переформульовані баптистські принципи керівництво ВРЄХБ зберегло окремі вимоги Положення про Союз ЄХБ (1960 р.).

Баптистські принципи Оргкомітету ЄХБ (1964 р.) також не мали повної відповідності принципам, як вони були сформульовані у період 1905-1956 рр. Водночас баптистські принципи у формулюванні Оргкомітету ЄХБ спираються на історичну спадщину баптистів. В цих формулюваннях немає нічого нового, але до переліку увійшли ті принципи, які були актуальні для керівництва опозиції євангельських християн-баптистів. Якщо порівняти з усіма історичними принципами, то принципи 1964 р. за походженням мають наступний вигляд:

1. Слово Боже є єдиним цілком достатнім і абсолютно авторитетним посібником для Церкви (1905, 1911, 1924 рр.).
2. Проповідь Євангелії або свідчення про Христа є головним завданням і основним покликанням Церкви (1905, 1911 рр.).
3. Незалежність (автономія) місцевої церкви (1924 р.).
4. Хрещення за вірою (1908, 1924, 1956 рр.).

³⁸ Там само, 334.

³⁹ Там само, 346-349.

5. Духовне відродження членів (1905, 1908, 1911, 1924, 1956 рр.).
6. Відокремлення церкви від держави (1908, 1911, 1924 рр.).
7. Загальне священство віруючих (членів церкви) (1911 р.).

Складно уявити, що невказаний автор (скоріш за все, Г. Крючков) при формулюванні списку принципів користувався всіма джерелами. Ми вважаємо лише, що в цих принципах відсутні нововведення.

На початку 1966 р. у журналі «Братский вестник» з'явилася стаття А. Міцкевича «Основні принципи євангельських християн-баптистів». Мабуть не випадково автором статті був А. Міцкевич, який майже три роки до цього прочитав делегатам ділового зібрання доповідь з баптистських принципів. Разом з цим у 1966 р. для читачів офіційного періодичного видання ВРЄХБ А. Міцкевич не лише надав новий перелік семи баптистських принципів, але і прокоментував їх. Його список виглядав наступним чином:

1. Святе Письмо – книги Старого та Нового Завітів (канонічні) є основою віровчення євангельських християн-баптистів.
2. Церква повинна складатись виключно з відроджених людей.
3. Заповідь хрещення та Вечеря Господня належить виключно відродженим людям.
4. Незалежність кожної окремої помісної церкви.
5. Рівноправність усіх членів кожної помісної церкви.
6. Свобода совісті всім.
7. Відокремлення церкви від держави.⁴⁰

З чим пов'язано те, що не пройшло й трьох років з часу ділового зібрання, як з'являється нова редакція баптистських принципів? Ми припускаємо, що головною причиною була підготовка до з'їзду ЄХБ 1966 р. По-перше, у 4 номері «Братского вестника» за 1966 р. було надруковано віровчення І. Каргеля (1913 р.).⁴¹ Пізніше на з'їзді того ж року це сповідання віри затвердили як віровчення Союзу євангельських християн-баптистів.⁴² По-друге, у цьому ж 4 номері був надрукований лист М. Каргель, дочки відомого для того часу І. Каргеля, в якому вона закликала до примирення євангельських християн-бап-

⁴⁰ А. Мицкевич, «Основные принципы евангельских христиан-баптистов», *Братский вестник* 1 (1966), 44-55.

⁴¹ «Вероучение евангельских христиан-баптистов», сост. И. Каргель, *Братский вестник* 4 (1966), 15-18.

⁴² Р. К. (Инициалы), «Всесоюзный съезд евангельских христиан-баптистов», *Братский вестник* 6 (1966), 48.

тистів.⁴³ Нарешті, під час самого з'їзду 1966 р. були внесені зміни до Статуту Союзу ЄХБ. Зокрема, частково була проведена децентралізація структури євангельсько-баптистської традиції: надана можливість створювати на місцях пресвітерські ради і проводити пресвітерські наради.⁴⁴ Як нам здається, все це робилося для підсилення авторитету майбутньої комісії ВРЄХБ з питань єдності,⁴⁵ цілями і задачами якої було об'єднати всю євангельсько-баптистську спільноту. В світлі всього варто зауважити коментар А. Міцкевича на принцип «Відокремлення церкви від держави», сформульований ще у 1966 р.: «Свобода совісті може бути забезпечена лише повним відокремленням церкви від держави, тобто коли церква у своїй духовній та внутрішньоцерковній діяльності незалежна від держави, а також не користується її підтримкою та не бере участі у державних та політичних справах».⁴⁶ До речі, стаття А. Міцкевича про баптистські принципи пізніше у якості додатку увійде до підручника «Догматика», який використовувався на Заочних біблійних курсах ВРЄХБ.⁴⁷

Після цього м'яч був на стороні РЦ ЄХБ, яка могла б надати альтернативні коментарі. Однак цього не сталося, оскільки Г. Крючков, голова нового союзу, у період з 1966 по 1969 рр. був засуджений на три роки позбавлення свободи за релігійну діяльність.⁴⁸ Як видається, коментарі на баптистські принципи в спільноті РЦ ЄХБ з'явилися тільки 1970 р., сам же перелік принципів виглядав наступним чином:

1. Святе Письмо є єдиним правилом і керівництвом у всіх справах та питаннях віри і життя.
2. Проповідь Євангелії та свідчення про Христа – є головним завданням і основним покликанням Церкви.
3. Церква Божа повинна складатися виключно з відроджених людей.
4. Хрещення та Вечеря Господня належать виключно віруючим людям.
5. Автономія і незалежність кожної окремої помісної церкви.

⁴³ М. Каргель, «Голос братолюбия», *Братский вестник* 4 (1966), 12-14.

⁴⁴ Р. К. (Инициалы), «Всесоюзный съезд евангельских христиан-баптистов», *Братский вестник* 6 (1966), 51-52.

⁴⁵ Там само, 83.

⁴⁶ А. Мицкевич, «Основные принципы евангельских христиан-баптистов», *Братский вестник* 1 (1966), 52.

⁴⁷ А. Бычков, А. Мицкевич, *Догматика* (Москва-Бишоффен: ФСЕХБ-Восток-Запад, 1993), 150-163.

⁴⁸ Н. А., «Господь был с ним», *Вестник истины* 4-5 (2007), 37.

6. Рівноправність усіх членів кожної помісної церкви або загальне священство.
7. Відокремлення церкви від держави.⁴⁹

Автор публікації 1970 р. уточнює, що за основу статті взято брошуру 1924 р. авторства Я. Вінса.⁵⁰ Водночас можна побачити, що принцип про свободу совісті, другий у виданні 1924 р., повністю зник і був замінений принципом «Проповідь Євангелії та свідчення про Христа – є головним завданням і основним покликанням Церкви». Звідки взявся цей принцип? Як вже було показано раніше, цей принцип фігурував у доповіді Фримана про баптистські принципи під час Світового баптистського конгресу в Лондоні (1905 р.). Також варте уваги те, що у 1992 р. була надрукована окремою брошурою стаття про баптистські принципи за 1970 р., в яку були внесені деякі зміни і доповнення. Одним із доповнень став окремий пункт «Про свободу совісті», який увійшов до складу принципу про проповідь Євангелії. Але «увійшов» він так, що став роз'ясненням про проповідь. Більшість матеріалу про свободу совісті у публікації за 1992 р. взято з тексту 1924 р., але випущено головне – про визначення свободи совісті. Також у 1924 р. принцип свободи совісті був чітко прив'язаний до першого принципу про Святе Письмо. На тильній стороні обкладинки брошури є цитата з доповіді Фримана 1905 р. про баптистські принципи, що свідчить про доступність цього джерела.

На який баптистський принцип мали різні погляди у двох великих баптистських групах, що призводило до постійного конфлікту? Якщо звернутися до відомого звернення РЦ ЄХБ за 1970 р., в ньому зазначено: «Чи можна утворити керівництво шляхом об'єднання Ради церков та ВРЄХБ? Ні. Тому що Господь не керуватиме таким керівництвом. Більше того, Бог покарає нас за таке єднання. Працівники ВРЄХБ не є істинними євангельськими християнами-баптистами, бо вони відкинули принцип відокремлення церкви від держави».⁵¹ Трішки раніше, а саме у 1969 р., офіційна позиція з'їзду під керівництвом ВРЄХБ щодо відношення до держави і баптистських принципів була сформульована наступним чином: «прагнучи єдності, молячись про неї і працюючи для її досягнення, ми не досягнемо її доти, доки не прийдемо до єдиного розуміння всіх наших євангельсько-баптистських принципів, до

⁴⁹ Н. А., «Основные принципы евангельских христиан-баптистов», *Вестник спасения* 3 (1970), 2-18.

⁵⁰ Там само, 2.

⁵¹ Г. Крючков, *Великое пробуждение XX века* (Н.Г.: Христианин, 2008), 158.

яких входять і правильне ставлення до існуючого в нашій країні закону, і його дотримання».⁵²

Таким чином, перша причина популяризації баптистських принципів у 1960-ті рр. – це звичайне протистояння двох великих груп ЄХБ на території СРСР. Особливо дискусійним в цьому протистоянні виявився принцип відокремлення церкви від держави.

Як зазначив Вальтер Заватські, євангельсько-баптистська спільнота у 1960-ті не була знайома з систематичним богослов'ям. Чи була ситуація з віровченнями спільноти євангельських християн-баптистів іншою?

Положення про Союз ЄХБ 1944 р. не передбачало наявності віровчення для нового релігійного об'єднання. Питання спільного віровчення ще більше ускладнилося через приєднання до союзу ЄХБ у 1945 р. п'ятидесятників. У 1946 р. на сторінках журналу «Братский вестник» з'явився «Апостольський символ віри». У післямові було зазначено: «Цей Апостольський символ віри цінний для нас, віруючих, тим, що він стисло висловлює всю сутність нашого віровчення».⁵³ У 1948 р. в журналі «Братский вестник» у статті під назвою «Догматичні бесіди»⁵⁴ друкується скорочене віровчення І. Проханова (1910 р.),⁵⁵ з якого виключений розділ «Ставлення до держави». У Положенні про Союз ЄХБ (1948 р.) було прописано: «В основу віровчення євангельських християн-баптистів покладено Святе Письмо – книги Старого та Нового завітів у канонічному складі».⁵⁶ Ці самі слова містяться в Положенні про Союз ЄХБ (1960 р.),⁵⁷ і в проекті Положення про Союз ЄХБ (від Ініціативної групи ЄХБ) (1961 р.).⁵⁸ В спадщину від попередніх

⁵² «Послание Всесоюзного съезда евангельских христиан-баптистов 1969 года ко всему евангельско-баптистскому братству в СССР», *Братский вестник* 2 (1970), 78.

⁵³ «Во что мы веруем. Апостольский символ веры», *Братский вестник* 3 (1946), 7.

⁵⁴ Н. А., «Догматические беседы», *Братский вестник* 3 (1948), 35-43; 4 (1948), 25-30.

⁵⁵ «Изложение евангельской веры или вероучение евангельских христиан, составленное И. С. Прохановым (1910 г.), *История баптизма*, сост. С. В. анников (Одесса: Богомыслие, 1996), 435-458.

⁵⁶ «Положение о Союзе евангельских христиан-баптистов» (1948), *История Евангельского движения в Евразии. Материалы и документы. 4.0.* (Одесса: ЕААА, 2005).

⁵⁷ «Положение о союзе евангельских христиан-баптистов В СССР» (1960), Державний архів Херсонської області. ФР. 3727. Оп. 1. Спр. 269. Арк. 2-10.

⁵⁸ «Проект Положения о Союзе евангельских христиан-баптистов в СССР» (1961), *История евангельского движения в Евразии. 4.0.*

об'єднань церков євангельська традиція прийняла два віровчення, які були на той час чинними де-факто – Віровчення баптистів (1906 р.) і Віровчення євангельських християн (1910 р.). Саме ці документи використав на початку 1960-х рр. А. Міцкевич, коли готував порівняльну таблицю для Ради по справам релігійних культур при Раді Міністрів СРСР щоб показати, що деякі пункти Положення про Союз ЄХБ (1960 р.) не тільки суперечили віровченню, але і радянському законодавству.⁵⁹ Саме цими документами скористався Оргкомітет ЄХБ, коли на сторінках «Братского листка» відповідав на запитання: «Ким є ВРЄХБ по своєму віровченню?».⁶⁰

Можна достатньо обґрунтовано стверджувати, що далеко не кожний пресвітер великої громади євангельських християн-баптистів на початку 1960-х рр. мав у своєму розпорядженні текст історичних віровчень 1906 і 1910 рр. Протягом періоду з моменту об'єднання євангельських християн і баптистів у формі Союзу ЄХБ у 1944 р. євангельсько-баптистська спільнота не мала власного віровчення, а історичні документи 1906 і 1910 рр. не перевидавалися. Це обґрунтовує актуальність баптистських принципів у 1963-1970 рр. Як зазначалось вище, тільки у 1966 р. на з'їзді було прийнято стисле віровчення І. Каргеля (1913 р.).⁶¹ Самостійно розроблені спільнотами ЄХБ віровчення були прийняті тільки на з'їздах під керівництвом ВРЄХБ у 1985 р.,⁶² а під управлінням РЦ ЄХБ у 1997 р.⁶³

Таким чином, популяризація баптистських принципів в євангельсько-баптистській спільноті у 1960-ті рр. відбувалася з двох основних причин – через використання баптистських принципів в процесі протистояння між двома великими групами ЄХБ в СРСР і через відсутність широкої обізнаності пресвітерів з історичними віровченнями ЄХБ (1906 і 1910 рр.) і, відповідно, слабке визнання їх авторитету. Разом з цим, ми вважаємо, що у двадцять першому столітті ці причини не є актуальними і не сприяють популяризації баптистських принципів, яку можна було спостерігати 60 років тому.

⁵⁹ А. Міцкевич, *История евангельских христиан-баптистов* (Москва: РС ЕХБ, 2007), 341-355.

⁶⁰ Н.А., «Кем является ВСЕХБ по своему вероучению?», *Братский листок* 2-3 (1965), 2-3.

⁶¹ Р. К. (Инициалы), «Всесоюзный съезд евангельских христиан-баптистов в Москве», *Братский вестник* 6 (1966), 48.

⁶² «Выступление председателя комиссии по вероучению Я. К. Духонченко», *Братский вестник* 3 (1985), 54.

⁶³ *Об освящении. Вероучение. Устав МСЦ ЕХБ* (Н.Г.: Издание Международного совета церквей ЕХБ, 2006), 101.

БАПТИСТСЬКІ ПРИНЦИПИ І СУЧАСНІСТЬ: ПРОПОЗИЦІЯ

В ході аналізу історії виникнення і популяризації баптистських принципів ми виявили, що причини їх популярності не є актуальними для нашого часу. Саме тому виникає запитання про те, чи мають (або можуть мати) баптистські принципи цінність для наших днів? На наш погляд, вони все ще залишаються актуальними.

По-перше, як вже було зазначено, формулювання баптистських принципів, зокрема найвідоміша версія авторства Я. Вінса, в більшості торкаються суто еклезіологічних питань.⁶⁴ Це об'єктивно вказує на те, що богослов'я євангельсько-баптистської спільноти вибудовується навколо еклезіології або, іншими словами, починається з неї. Ми впевнені, що богослов'я повинне розвиватися. Тому справедливо, щоб розвиток вітчизняного баптистського богослов'я почався з публікацій еклезіологічних питань.

Вітчизняна євангельсько-баптистська спільнота вже має перші гарні приклади. Це монографії С. Саннікова з серії «Знаки присутності» про водне хрещення⁶⁵ і про Вечерю Господню,⁶⁶ видані «Дух і літера» у 2019 і 2023 рр. Зараз вчений працює над наступною монографією про рукопокладення. Порядок монографій і їх проблематика віддзеркалює важливий документ Всесвітньої ради церков «Хрещення, євхаристія і священство» (Baptism, Eucharist, and Ministry), який також відомий як «Лімський документ» і містить широку зближену позицію різних церков з даних питань.⁶⁷ Тобто, можемо припустити, що С. Санніков веде непрямий діалог з цим текстом. Водночас варто пам'ятати, що згадані монографії – це внесок в розвиток еклезіологічного богослов'я лише одного вченого. Правильно і добре буде, якщо й інші вчені євангельсько-баптистської спільноти в Україні також будуть друкувати монографії на церковну тематику і вести діалог з партнерами всередині традиції та за її межами.

По-друге, баптистські принципи є актуальними в наші дні оскільки вказують на «ідентифікацію» баптистського богослов'я зі слабкого

⁶⁴ *Наши баптистские принципы*, сост. Я. Я. Винс (Харбин: Типо-Литография и Цинкография Л. М. Абрамовича, 1924).

⁶⁵ С. Санніков, *Знаки присутності. Водне хрещення* (Київ: Дух і літера, 2019).

⁶⁶ С. Санніков, *Знаки присутності. Вечеря Господня в контексті баптистської сакраментології* (Київ: Дух і літера, 2023).

⁶⁷ Див. World Council of Churches. <https://www.oikoumene.org/resources/documents/baptism-eucharist-and-ministry-faith-and-order-paper-no-111-the-lima-text>

боку. Вони не відображають вповні теологічний портрет євангельсько-баптистської спільноти. Тому природно, якщо в середній або дальній перспективі хтось з вчених євангельсько-баптистської спільноти візьметься за написання систематичного богослов'я (академічного рівня). Скоріш за все, на даному етапі розвитку це ще не на часі. Як зауважили Д. Мак-Артур і Р. Мейхью:

Професор Юджин Меррілл попереджав своїх студентів, що писати біблійні підручники з богослов'я – це «жереб для старих». Він пояснює: «Я маю на увазі, що це вимагає такої кількості інших дисциплін і такого обсягу накопичених знань, що небагато дослідників готові до цього завдання, якщо тільки вони не присвятили довгі, важкі роки підготовки до її виконання». Ми погодилися з його мудрою порадою і дочекалися «вечора» свого життя, щоб взятися за цю книгу з богослов'я.⁶⁸

Також слід зазначити, що вимогою для написання книги з систематичної теології є основна тема, навколо якої будується богослов'я. Наприклад, у М. Еріксона такою основною темою – є «Велич Бога».⁶⁹

Отже, ми впевнені в тому, що практичне застосування баптистських принципів має йти шляхом розвитку богослов'я. Зокрема, написання монографій з еkleзіологічної тематики і з часом реалізація дослідницького академічного проєкту з систематичного богослов'я.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Carter, J. *Distinctive Baptist principles: a sermon delivered before the Western Baptist Convention of North Carolina, at Enon church, Transylvania county, October 20th, 1883*. Raleigh: Edwards, Broughton & Co., 1883.
- Curtis, T. *The Progress of Baptist principles in the last hundred years*. Boston: Gould and Lincoln; New York: Sheldon, Blakeman & CO; Cincinnati: GEO. S. Blanchard, 1856.
- Wenger, J. «Меннониты», *Теологический энциклопедический словарь*, ред. У. Элвелл (Москва: Духовное возрождение, 2003): 667-669.
- 26-ой Всесоюзный съезд баптистов СССР: протоколы и материалы. Москва: Издание Федеративного союза баптистов СССР в лице Н. В. Одинцова, 1927.
- 400-летие баптизма и принцип свободы совести: исторический, богословский и социокультурный контекст. Сборник докладов, сост. А. Гейченко, Одесса: 2010.

⁶⁸ Библейское учение: Систематическое изложение библейской истины, ред.ред. Д. Мак-Артур, Р. Мейхью (Киев: Библейская семинария благодати, 2023), 27.

⁶⁹ М. Эрикссон, *Христианское богословие* (Санкт-Петербург: Библия для всех, 1999), 64.

- Библейское учение: Систематическое изложение библейской истины*, ред.ред. Д. Мак-Артур, Р. Мейхью. Киев: Библейская семинария благодати, 2023.
- Бычков, А. Мицкевич, А. *Догматика*. Москва-Бишоффен: ФСЕХБ-Восток-Запад, 1993.
- В. Г. П. (Инициалы). «Впечатления от Всемирного конгресса христиан, называемых баптистами, в Лондоне», *Братский листок* 5 (1906): 27-32, 6 (1905): 7-10.
- В. П. (Инициалы). «Правда о баптистах: очерк истории, церковного устройства и принципов баптистских общин», *Баптист* 46 (1911): 362-363.
- «Вероучение евангельских христиан-баптистов», сост. И. Каргель, *Братский вестник* 4 (1966): 15-18.
- «Во что мы веруем. Апостольский символ веры», *Братский вестник* 3 (1946): 7.
- «Выступление председателя комиссии по вероучению Я. К. Духонченко», *Братский вестник* 3 (1985): 54.
- Даннинг, Р. *Благодать, вера и святость*. Санкт-Петербург: Библия для всех, 1997.
- Дидковская, М. «Общеславянская конференция служителей», *Евангельская нива* 4 (2009): 22-23.
- «Доклад о состоянии агентурно-оперативной работы в органах КГБ при СМ УССР по церковно-сектантской линии и дальнейших мерах по пресечению подрывной деятельности антисоветского элемента из числа духовенства, церковников и сектантов», ГДА СБУ. Ф. 1. Оп. 1. С. 1104. А. 138.
- «Европейский конгресс баптистов в Берлине. Речь Д. Клиффорда», пер. Павлова, В. *Баптист* 12 (1908): 23-32.
- Заватски, В. *Евангелическое движение в СССР*. Москва: Московская типография № 2 РАН, 1995.
- История баптизма*, сост. С. В. Санников. Одесса: Богомыслие, 1996.
- Каргель, М. «Голос братолюбия», *Братский вестник* 4 (1966): 12-14.
- Крючков, Г. *Великое пробуждение XX века*. Н.Г.: Христианин, 2008.
- Мицкевич, А. *История евангельских христиан-баптистов*. Москва: РС ЕХБ, 2007.
- Мицкевич, А. «Основные принципы евангельских христиан-баптистов», *Братский вестник* 1 (1966): 44-55.
- Н. А. «Господь был с ним», *Вестник истины* 4-5 (2007): 32-43.
- Н. А. «Догматические беседы», *Братский вестник* 3 (1948): 35-43; 4 (1948): 25-30.
- Н. А. «К читателям», *Вестник спасения* 2 (1964): 1-2.
- Н. А. «Как вы отнеслись к решению церкви о вашем отлучении?», *Братский листок* 2-3 (1965): 4-5.
- Н. А. «Кем является ВСЕХБ по своему вероучению?», *Братский листок* 2-3 (1965): 2-3.
- Н. А. *Об освящении*. НТ: Издание Совета церквей, 1974.
- Н. А. «Основные принципы евангельских христиан-баптистов», *Вестник спасения* 3 (1970): 2-18.
- Н. П. К. (Инициалы), «Празднование 90-летнего юбилея русского евангельско-баптистского движения», *Братский вестник* 1 (1958): 28.

- Наши баптистские принципы, сост. Винс, Я. Харбин: Типо-Литография и Цинкография Л. М. Абрамовича, 1924.
- Об освящении. Вероучение. Устав МСЦ ЕХБ. Н.Г.: Издание Международного совета церквей ЕХБ, 2006.
- «Отчёт о работе Уполномоченного СДРК при СМ УССР за 1960 год», ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 24. С. 5297. А. 53.
- «Положение о Союзе евангельских христиан-баптистов» (1948 р.), *История Евангельского движения в Евразии. Материалы и документы. 4.0.* Одесса: ЕААА, 2005.
- «Положение о Союзе евангельских христиан-баптистов в СССР» (1960 р.). Державний архів Херсонської області. ФР. 3727. Оп. 1. Спр. 269. Арк. 2-10.
- «Послание Всесоюзного съезда евангельских христиан-баптистов 1969 года ко всему евангельско-баптистскому братству в СССР», *Братский вестник* 2 (1970):76-79.
- «Проект Положения о Союзе евангельских христиан-баптистов в СССР» (1961 р.), *История евангельского движения в Евразии.4.0.*
- Р. К. (Инициалы). «Всесоюзный съезд евангельских христиан-баптистов», *Братский вестник* 6 (1966): 3-84.
- Р. К. (Инициалы). «Всесоюзный съезд евангельских христиан-баптистов в Москве, состоявшийся с 15 по 17 октября 1963 года», *Братский вестник* 6 (1963): 7-54.
- Савинский, С. *История евангельских христиан-баптистов Украины, России, Белоруссии: 1867-1917.* Санкт-Петербург: Библия для всех, 1999.
- Савинский, С. «О баптистском наследии», *Гость* 1 (2004), 6-7; 2 (2004), 6-7.
- Санников, С. «История и анализ баптистских принципов в свете категории свободы совести», *400-летие баптизма и принцип свободы совести: исторический, богословский и социокультурный контекст* (Одесса: 2010): 77-89
- Санников, С. *Знаки присутності. Вечера Господня в контексті баптистської сакраментології.* Київ: Дух і літера, 2023.
- Санников, С. *Знаки присутствия. Крещение в контексте баптистской сакраментологии.* Київ: Дух і літера, 2019.
- Сильдос, А. «Празднование Воскресенья Всемирного Союза баптистов в Таллине», *Братский вестник* 3-4 (1956): 55-58.
- Хеймс, Б. Гулдбурн, Р. Кросс, Е. *Бути церквою: переосмислення баптистської ідентичності.* Київ: Дух і літера, 2024.
- Шляйтхаймское исповедание*, <https://slavicbaptists.com/2014/07/11/шляйтхаймское-исповедание/> (18.03.2025).
- Эриксон, М. *Христианское богословие.* Санкт-Петербург: Библия для всех, 1999.